



UNA REPRESENTACIÓ A L'HOTEL DE BORGONYA

Durant una representació de teatre, Cyrano de Bergerac organitza un escàndol i fa fugir un actor al qual havia prohibit pujar als escenaris durant una temporada. Exhibeix un enorme enginy verbal i, en batre's en duel contra un vescomte, també mostra un gran domini de l'espasa. Després, confessa al seu amic Le Bret que està enamorat de la seva cosina Magdalena Robin, coneguda com a Roxana, però que no gosa dir-li-ho a causa del seu nas prominent, que l'enlletgeix. Roxana és desitjada pel poderós comte De Guiche i té fascinat el jove i bell Christian, que ha arribat a París per incorporar-se a la companyia de cadets en què serveix Cyrano. Quan la serventa de Roxana demana a Cyrano, en nom de la seva mestressa, una cita per a l'endemà, aquest s'entusiasma tant, que decideix anar a la porta de Nesle per lluitar tot sol contra cent homes que hi esperen un altre dels seus amics, el poeta Lignière, amenaçat de mort.

Som un dia de 1640 a l'Hotel de Borgonya, el teatre més antic de París, on l'actor Montfleury ha de representar l'obra Clorisa, de Balthazar Baro. El públic va arribant. Per passar l'estona, alguns s'exerciten fent esgrima; d'altres juguen a daus o a les cartes. Uns lacais comencen a encendre, a terra, els llums que després s'alçaran per il·luminar la sala. Lignière, poeta embriac però d'aire distingit, entra a la sala acompanyat de Christian de Neuville. Christian, jove atractiu i elegant, sembla amoïnat i mira nerviosament cap a les llotges. Cuigy i Brissaille reconeixen Lignière.

CUIGY: Lignière!

BRISSAILLE (*rient*): Encara no va trompa.

LIGNIÈRE (*presentant-los* CHRISTIAN): El baró de Neuville. Arriba de Touraine.

CHRISTIAN: Sí, només fa uns vint dies que sóc a París. Demà em faré cadet.

CUIGY: Quanta gent!

LIGNIÈRE (*a* CHRISTIAN): Senyor, jo només havia vingut per fer-vos un servei. Com que la dama no arriba, torno al meu vici.

CHRISTIAN (*suplicant-li*): No! Vós que canteu a la vila i a la cort, podreu dir-me per qui moro d'amor. Tinc por que no sigui una dama coqueta i refinada, i jo no sóc sinó un tímid soldat. Encara és buida la seva llotja, allà al fons...

LIGNIÈRE: Me'n vaig. Aquí em moro de set.

VENEDORA: Un suc de taronja?

LIGNIÈRE: Ecs!

VENEDORA: Una mica de vi?

LIGNIÈRE: Ara m'agrades! (*A* CHRISTIAN). Puc quedar-me una estona més.

Entra un home grassonet i d'aspecte jovial.

LIGNIÈRE (*a* CHRISTIAN): El gran xarcuter i pastisser Ragueneau!

RAGUENEAU (*que s'acosta a ells*): No haureu pas vist el senyor Cyrano?

LIGNIÈRE (*presentant* RAGUENEAU *a* CHRISTIAN): El pastisser dels actors i dels poetes! I ell mateix és un poeta de talent! Els versos el tornen boig!

RAGUENEAU (*mirant aquí i allà*): I el senyor Cyrano, que no hi és? Avui actua Montfleury.

LIGNIÈRE: Efectivament, aquest gran bocoi interpretarà aquest vespre el paper de Fedó.¹ I què hi té a veure, Cyrano?

RAGUENEAU: No em digueu que no n'esteu al corrent! Va prohibir-li de trepitjar l'escena durant un mes.

UN MARQUÈS: Qui és aquest Cyrano?

CUIGY: Un jove molt destre amb l'espasa. S'està amb els cadets. (*Assenyalant un home que va i ve per la sala com si busqués algú.*) Però el seu amic Le Bret us ho explicarà millor (*El crida.*) Le Bret! Busqueu De Bergerac?

LE BRET: Sí, em sento inquiet.

CUIGY: Oi que es tracta d'un home ben poc ordinari?

LE BRET: Ah, és el més exquisit dels éssers humans.

RAGUENEAU: Poeta! Duelista!

BRISSAILLE: Físic! Músic!

LIGNIÈRE: I té un aspecte d'allò més singular.

RAGUENEAU: És veritat. És excessiu, extravagant. Porta un barret amb tres plomes i una capa que l'espasa aixeca com si fos una insolent cua de gall. Més orgullós que qualsevol altre gascó, exhibeix al bell mig del seu rostre un nas... Ah, senyors, quin nas! No és possible veure un apèndix semblant sense cridar «Aquest home exagera!». Després somrius i penses: «Ara se'l traurà...». Però no se'l treu mai.

¹ Fedó: Personatge de l'obra pastoral *La Clorisa*, de Balthazar Baro (1596-1650).

LE BRET (*assentint*): El duu sempre posat, i pobre de qui en faci qualsevol comentari.

EL MARQUÈS: No vindrà pas.

RAGUENEAU: Sí que vindrà. M'hi jugo un pollastre!

Rumors d'admiració a la sala. ROXANA ha accedit a la seva llotja. S'asseu al davant, i la seva serventa al fons. CHRISTIAN no ho ha vist perquè estava ocupat pagant a la VENEDORA.

EL MARQUÈS: Ah, senyors! És com un préssec que somrigués amb una maduixa fent-li de boca!

CHRISTIAN (*alça el cap, veu ROXANA i agafa amb força LIGNIÈRE pel braç*): És ella!

LIGNIÈRE (*mirant*): Ah! És ella? Doncs bé: es tracta de Magdalena Robin, dita Roxana. D'allò més fina. Una preciosa.²

CHRISTIAN: Ai!

LIGNIÈRE: Lliure, òrfena, i cosina de Cyrano, el del nas.

En aquest moment, un senyor molt elegant entra a la llotja i parla durant uns instants amb ROXANA.

CHRISTIAN (*sobresaltant-se*): I aquest home?

LIGNIÈRE (*que comença a anar begut*): He, he!... El comte de Guiche. Li va al darrere. Però està casat amb la neboda de Richelieu.³ Vol fer casar Roxana amb un tal senyor de Valvert, vescomte... i complaent. Ella no ho vol, però De Guiche és poderós. De fet, vaig desvelar la seva maniobra fent una cançó

² Les «precioses» eren dames nobles, enamorades de l'art i de l'elegància del llenguatge, que convertiren la conversa en un art. Sovint feien servir pseudònims.

³ Richelieu: Cardenal i noble molt poderós que fou primer ministre del rei Lluís XIII.



que... Oh, deu d'estar ben empipat amb mi! El final tenia molt mala bava. Escolteu...

S'aixeca fent tentines, amb el got a la mà i es prepara per cantar.

CHRISTIAN: No. Passi-ho bé.

LIGNIÈRE: On aneu?

CHRISTIAN: A veure el senyor de Valvert!

LIGNIÈRE: Aneu amb compte: és ell qui us matarà a vós! (*Mostrant-li ROXANA.*) Quedeu-vos, que us estan mirant.

CHRISTIAN: És veritat.

Queda bocabadat, mirant la noia. Un grup de LLADREGOTS, que el veu badant, avança cap a ell.

LIGNIÈRE: Sóc jo qui se'n va. Tinc set i les tavernes m'esperen!

Surt fent ziga-zagues.

LE BRET (*que ha estat fent tombs per la sala, tornant cap a RAGUE-NEAU, més tranquil*): Cyrano no es veu per enlloc.

LA SALA: Comenceu!

UN MARQUÈS (*en veure DE GUICHE, que baixa de la llotja de ROXANA i travessa la platea envoltat de senyors, entre els quals hi ha el VESCOMTE DE VALVERT*): Quin seguici que arrossega, aquest De Guiche!

UN ALTRE: Un gascó més!

EL PRIMER: Però és un gascó espavilat i fred, dels que triomfen!

DE GUICHE *va cap a l'escenari i hi puja, seguit de tots els marquesos i gentilhomes. Es gira i s'adreça a un d'ells.*

DE GUICHE: Vine, Valvert!



CHRISTIAN (*que se sobressalta en sentir aquest nom*): El vescomte! Ara mateix li llançaré a la cara el meu... (*Es fica la mà a la butxaca i hi troba la mà d'un dels LLADREGOTS que el vigilaven.*) Què és això? Estava cercant un guant!

LLADREGOT: I heu trobat una mà... (CHRISTIAN *l'agafa ben fort.*) Deixeu-me anar i us diré un secret. Lignièrre és a les portes de la mort. Una de les seves cançons va molestar algú important. Aquesta nit l'esperen cent homes. Jo sóc un d'ells.

CHRISTIAN: Cent homes! I qui ho ordena?

LLADREGOT: No us ho puc dir. Però seran a l'aguait a la porta de Nesle.⁴ Lignièrre hi ha de passar per força, per anar a casa seva. Preveníu-lo!

CHRISTIAN (*deixant-lo anar*): Però on puc trobar-lo?

LLADREGOT: Feu la ronda dels cabarets.

CHRISTIAN: Ara mateix hi vaig! Ah, covards! Cent homes contra un de sol!

⁴ Porta de Nesle: Una de les portes d'accés del vell París, situada al costat de la torre del mateix nom.

Surt a corre-cuita. DE GUICHE i el seu seguici s'han assegut als bancs disposats a l'escenari. La platea és plena com un ou. Sonen els tres cops que indiquen l'inici de la representació i tothom calla. S'obre el teló. El fons representa un paisatge de pastoral. MONTFLEURY apareix a l'escenari, enorme, vestit com un pastor idealitzat, amb un barret guarnit amb roses.

LA SALA (*aplaudint*): Bravo! Montfleury! Montfleury!

MONTFLEURY (*després de saludar, interpretant el paper de Fedó*):

«Feliç qui, lluny del món, en un lloc solitari,
ha decidit sotmetre's a exili voluntari,
i que quan Zèfir bufa clement al cor del bosc...»

UNA VEU (*des de la platea*): Desgraciat! Que potser no t'havia prohibit actuar en tot un mes?

Estupor. Tothom es gira. Murmuris. La gent de les llotges s'aixeca per veure millor què s'esdevé.

LE BRET (*aterrit*): Cyrano!

LA VEU: Rei dels pallassos! Surt ara mateix d'escena!

MONTFLEURY: Però...

LA VEU: T'entossudeixes?

VEUS DIVERSES (*de la platea, de les llotges*): Prou! Montfleury, actueu! No tingueu por!

MONTFLEURY (*amb veu tremolosa*): «Feliç qui, lluny del món, en un lloc...»

LA VEU (*cada cop més amenaçadora*): I doncs? Caldrà que et clavi un bon feix de bastonades?

Per damunt dels caps apareix una mà que branda un bastó.

MONTFLEURY: «Feliç qui... qui lluny del món...»

CYRANO (*sorgint de la platea, enfilat a una cadira, amb els braços encreuats, el barret alçat, el bigoti eriçat i el nas terrible*): Ah, em sembla que estic a punt d'empipar-me de debò!

La seva aparició causa sensació.

MONTFLEURY (*als MARQUESOS*): Ajudeu-me!

CYRANO: Bola de greix, si hi insisteixes, em veuré obligat a deixar-te els cinc dits marcats a la galta.

ELS MARQUESOS (*posant-se drets*): Això és intolerable! Prou! Montfleury, actueu!

CYRANO: Que Montfleury desaparegui! Si no, faré de l'escenari un escorxador i tallaré en rodanxes aquesta mortadel·la!

MONTFLEURY: Insultant-me a mi, senyor, insulteu Talia!⁵

CYRANO: Si aquesta musa tingués l'honor de conèixer-te, pots estar segur que en veure't tan gros i estúpid et clavaria una puntada de peu al cul.

LA SALA: Montfleury! L'obra de Baro!

CYRANO (*a aquells que criden al seu voltant*): Si us plau, tingueu pietat de la meva beina; si la continueu marejant, vomitarà la fulla! (*A MONTFLEURY.*) Vinga, surt de l'escenari!

UN BURGÈS: És humiliant!

UN PATGE: És molt divertit!

LA SALA: Montfleury! Cyrano!

CYRANO: Us ordeno que calleu. I llanço un desafiament a tota la platea. Que aquells que vulguin morir alcin el dit! (*Silenci.*) El pudor no us permet veure la meva fulla nua? Cap dit no s'alça?

⁵Talia: una de les dues muses del teatre, la que inspirava la comèdia i la poesia bucòlica i pastoral.

Molt bé. (*Es gira cap a l'escenari, on MONTFLEURY espera mort d'angoixa.*) Vull veure el teatre guarit d'aquesta fluxió.⁶ Si no... (*duent la mà a l'espasa*) hauré d'operar amb el bisturí! Picaré tres cops de mans, gran lluna plena, i t'eclipsaràs amb el tercer. (*Picant de mans.*) Un!

MONTFLEURY: Jo...

UNA VEU (*des de les llotges*): Quedeu-vos!

MONTFLEURY: Em sembla... Senyors...

CYRANO: Dos!

MONTFLEURY: Estic segur que valdria més...

CYRANO: Tres!

MONTFLEURY *desapareix com si se l'hagués empassat la terra.*
Tempesta de rialles, de xiulets, de crits.

LA SALA: Uuuuh! Covard! Torna!

UN BURGÈS: Mireu: l'orador de la colla d'actors!

JODELET *avança i saluda.*

JODELET: Nobles senyors: el gros actor tràgic el ventre del qual admireu tant s'ha trobat malament i ha hagut de sortir!

LA SALA: Que torni! No! Sí!

UN JOVE (*a CYRANO*): Però, senyor, quin motiu teniu per odiar Montfleur?

CYRANO (*amablement*): Jovenet, tinc dos motius. El primer és un actor deplorable, que brama i que aixeca com un camàlic els versos que haurien d'alçar el vol amb lleugeresa. El segon... és un secret.

⁶ Fluxió: Inflamació.



UN VELL BURGÈS (*darrere seu*): Però ens priveu sense escrúpols de *Clorisa*!

CYRANO (*girant la cadira cap al burgès i en to respectuós*): Vella mula, com que els versos de Baro valien menys que zero, els he interromput sense cap remordiment.

LES PRECIOSES (*des de les llotges*): Ah! Oh! El nostre Baro! Qui pot dir una cosa així?

CYRANO (*alçant el cap vers les llotges, galant*): Belles persones, irradieu llum, serviu-nos somnis, inspireu-nos versos... però no els jutgeu pas!

BELLEROSE (*un dels membres de la companyia*): I què passa amb els diners que haurem de tornar?

CYRANO (*girant la cadira cap a l'escenari*): Bellerose, acabeu de dir l'única cosa intel·ligent que he sentit fins ara! (*S'alça i llança una bossa a l'escenari.*) Agafeu al vol aquesta bossa i calleu!

JODELET (*recollint la bossa i sospesant-la*): Per aquest preu, senyor, t'autoritzo a venir cada vespre a interrompre *Clorisa*! Va! Tot-hom fora!

La gent comença a sortir. Però la multitud s'atura en sentir l'escena següent i la sortida col·lectiva s'interromp. Les dones de les llotges, que ja s'havien alçat i s'havien posat l'abric, s'aturen per escoltar i acaben tornant a seure.

UN EMPIPADOR (*que s'ha acostat a CYRANO*): El gran actor Montfleury! Quin escàndol! Si és un protegit del duc de Candale! Teniu un amo, vós?

CYRANO: No.

L'EMPIPADOR: Què? Ni tan sols un gran senyor perquè us cobreixi les espatlles amb el seu nom?

CYRANO: No, no tinc cap protector (*porta la mà a l'espasa*), però tinc una protectora!

L'EMPIPADOR: Però ara haureu d'abandonar la ciutat! El duc de Candale té el braç molt llarg!

CYRANO: No pas tan llarg com el meu... (*mostrant l'espasa*) quan hi afegeixo aquest allargament!

L'EMPIPADOR: Però...

CYRANO: I ara gireu cua i adéu. Si no, m'haureu de dir per què em mireu el nas!

L'EMPIPADOR: El senyor s'equivoca...

CYRANO: Que potser penja com una trompa? O és ganxut com el bec d'un mussol?

L'EMPIPADOR: Jo no he...

CYRANO: Hi veieu una berruga a la punta? O és que una mosca s'hi passeja? Què té d'especial?

L'EMPIPADOR: M'he ben guardat de clavar-hi els ulls!

CYRANO: Ah? I per què no el volíeu mirar? És que us fa fàstic? La seva forma és obscena?

L'EMPIPADOR: De cap manera!

CYRANO: O és que potser el senyor el troba massa gros?

L'EMPIPADOR (*balbucejant*): El trobo petit, molt petitet, minúscul.

CYRANO: Què? Petit, el meu nas? M'acuseu d'una cosa ridícula! El meu nas és enorme! Vil camús,⁷ sapigueu que m'enorgulleixo de posseir un apèndix semblant. Perquè és de tots sabut que un gran nas és el clar indicatiu d'un home afable, bo, enginyós, cortès i coratjós, tal com jo! I tal com vós no sereu mai, deplorable bergant! Car la superfície sense glòria que la meua mà busca per damunt del vostre coll està tan mancada...

El bufeteja.

L'EMPIPADOR: Ai!

CYRANO: ...d'orgull, de lleugeresa, de lirisme, d'espurna, de nas en definitiva... (*agafant-lo per les espatlles, el fa girar i li clava una puntada de peu al cul*) com la que busca la meua bota al final de la vostra esquena.

L'EMPIPADOR (*fugint esperitat*): Auxili! Guàrdies!

CYRANO: Així doncs, aquí teniu un avís per als badocs que puguin trobar divertit el centre del meu rostre. I tingueu present que, si el bromista és un noble, tinc el costum de tocar-lo amb la punta de l'espasa, i no pas amb la sabata!

DE GUICHE (*que ha baixat de l'escenari amb els MARQUESOS*): És que ningú no pensa respondre-li?

EL VESCOMTE DE VALVERT: Espereu! N'hi deixaré anar una de bona... (*Va cap a CYRANO, que es queda observant-lo, i es planta davant d'ell, tot bufat.*) Vós... Vós teniu un nas... d'això... un nas molt gros!

CYRANO (*greument*): És veritat!

EL VESCOMTE (*rient*): Ha!

⁷ Camús: Home de nas petit i pla.



CYRANO: Res més?

EL VESCOMTE: Però...

CYRANO: Ah, no, jovenet, heu estat massa breu! Si se'n podrien dir, de coses, mudant una mica el to! Per exemple... Agressiu: «Jo, senyor, si tingués un nas així, me'l faria amputar». Amistós: «Segurament el suqueu dins la tassa quan beveu. Hauríeu de fer servir un tub ben estret». Descriptiu: «És un roc! És un cap! Què dic, un cap? No, és tota una península!». Curiós: «De què us serveix aquesta llarga càpsula, senyor? D'escriptori o per guardar-hi les tisores?». Graciós: «Fins a tal punt estimeu els ocells, que us heu preocupat paternalment de fornir-los una barra on puguin reposar del vol?». Truculent: «Senyor, quan fumeu i el fum us surt del nas, els veïns alarmats no pensen que hi ha un incendi?». Previsor: «Aneu amb compte: amb el cap arrossegat per tant de pes, podeu perdre l'equilibri i caure de lloros!». Tendre: «Feu-li un petit para-sol perquè no es marceixi!». Pedant: «Només l'animal que Aristòfanes anomenava hipocampelefantocamell pot portar tanta carn penjant



del front!». Elegant: «Què, amic, aquest ganxo s'ha posat de moda? Per penjar-hi el barret sembla la mar de pràctic!». Emfàtic: «Cap vent no pot, magistral nas, constipar-te sencer, llevat del mestral.». Dramàtic: «Quan sagna, és el mar Roig!». Admiratiu: «Seria un magnífic anunci per a un perfumista!». Líric: «És un cargol de mar? I vós, no deveu pas ser un tritó?». Ingenú: «A quines hores es pot visitar el monument?». Respectuós: «Em trec el barret davant vós: la vostra façana és la més gran del carrer!». Pagerol: «Òndia! Això és un nas? I ca! Potser és un meló petit, potser és un nap gegant!». Militar: «Cavalleria, carregueu contra l'objectiu!». Pràctic: «No el voldríeu pas rifar? De segur que seria la grossa!». En fi, parodiant Píram⁸ amb un sanglot: «Heus aquí el nas que va destruir l'harmonia dels trets del seu amo. El traïdor envermelleix de vergonya.». Això, si fa no fa, és el que m'hauríeu pogut dir si tinguéssiu una mica de lletres i d'enginy. Però, d'enginy, mai no n'heu posseït ni un

⁸ Píram: Mite recollit al *Decameró* de Boccaccio, que va servir de base per a *Romeu i Julieta*.

àtom i, de lletres, només en teniu les tres que formen la paraula «ruc». Ara bé, si haguéssiu tingut prou intel·ligència per poder servir-me aquestes bromes, no hauríeu pogut articular ni la quarta part de la meitat del començament de la primera, perquè, si bé jo me les serveixo quan em ve de gust, no permeto pas que me les serveixi un altre!

EL VESCOMTE (*sufocat*): Aquesta arrogància! Un noble sense diners, que... que... no porta ni guants! I que surt sense cintes, sense llacets!

CYRANO: És moralment que jo sóc elegant. Però si no sóc cap coquet,⁹ en canvi vaig més net que no pas vós. No gosaria mai sortir portant a sobre, negligentment, una ofensa mal rentada o un honor arrugat. Camino emplomallat d'independència i de franquesa. No llueixo una cintura estreta, és la meva ànima la que estrenyo com amb una faixa! I, cobert més de gestes que no pas de cintes, quan passo entre la gent, faig que sonin les veritats com si fossin esperons!

EL VESCOMTE: Però, senyor...

CYRANO: Que no duc guants, dieu? Me'n quedava un de sol, d'un vell parell, i encara em feia nosa. Vaig deixar-lo encastat a la cara d'algú.

EL VESCOMTE: Brètol, pocapena, estúpid, mala bèstia!

CYRANO (*traient-se el barret i saludant com si el VESCOMTE acabés de presentar-se*): Encantat! I jo, Hèrcules-Sabinià de Cyrano de Bergerac.

La gent riu.

EL VESCOMTE (*exasperat*): Pallasso!

⁹Coquet: Presumit.



CYRANO (*fent un crit com si tingués una rampa sobtada*): Ai!

EL VESCOMTE (*girant-se quan ja marxava*): I ara què dieu?

CYRANO: Ai! És el que passa per no fer-la servir. Sento un formigueig... a l'espasa.

EL VESCOMTE (*desembeinant*): D'acord! (*Amb menyspreu.*): Poeta!

CYRANO: Sí, senyor, sóc poeta! I mentre ens batem, improvisaré una balada.

EL VESCOMTE: Una balada?

CYRANO (*com qui recita una lliçó*): Una balada és formada per tres estrofes de vuit versos i acaba amb una estrofa més curta, o tornada, de quatre.

EL VESCOMTE: Vós...

CYRANO: En compondré una mentre lluitem i us feriré, senyor, just amb el darrer vers. (*Declamant.*)

Balada del duel que a l'hotel borgonyó
mantingué Bergerac amb un pobre corcó.

LA SALA (*molt excitada*): Feu lloc! Que divertit! Deixeu-me veure-ho! No feu soroll!

Els curiosos formen un cercle a la platea. Totes les dones estan dretes a les llotges.

CYRANO (*tancant breument els ulls*): Un moment, que trio les rimmes! Llestos! (*Va fent, pas a pas, les accions que diu.*)

Llenço el barret amb elegància,
em trec la capa en un instant
i de la beina, amb no gens d'ànsia,
la meva espasa va lliscant.
Elegant com un ballarí,
àgil talment un gat mesquer,
vull advertir-vos, figurí,
que al darrer vers us feriré!

Callat estaves més bonic.
On vols que et punxi, trist gripau?
En un costat? Potser al melic?
Al cor, sota aquest cordó blau?
Les dents us peten quan veieu
que amb mi no hi teniu res a fer...
Heu de saber, galifardeu,
que al darrer vers us feriré!

Qui em donarà una rima en *-ina*?
Quan us veig blanc com el midó
sols em ve al cap el mot *gallina*.
El vostre atac l'aturo, i no
podreu frenar el meu contraatac...
No em costarà fer-vos puré.
Tinc el meu blat ja dins el sac
i al darrer vers us feriré!

Amb solemnitat.

Príncep,¹⁰ demana perdó a Déu!
Faig una finta,¹¹ vaig envers
vós, em llanço i... em sap greu! (*El fereix.*)
Us he ferit amb l'últim vers!

Aclamacions i aplaudiments. Els amics del vescomte el sostenen i se l'emporten.

RAGUENEAU: Fantàstic!

UN MARQUÈS: No s'havia vist mai!

LE BRET (*a CYRANO, agafant-lo pel braç*): Ara hauríem de parlar.

CYRANO: Deixem que surti tota aquesta colla. (*A BELLEROSÉ.*) Em puc quedar?

BELLEROSÉ (*respectuosament*): És clar que sí! (*Al porter i a qui apaga les espelmes.*) Escombreu, però no apagueu pas. Tornarem aquí després de sopar per assajar una nova farsa. (*A CYRANO.*) I vós no sopeu?

CYRANO: Jo? No.

LE BRET (*a CYRANO*): I per què?

CYRANO (*canviant de to en veure que BELLEROSÉ ja és lluny*): Perquè estic ben escurat!

LE BRET: I doncs, aquella bossa plena de monedes?

CYRANO: La pensió paterna? Ja s'ha fos!

LE BRET: Llançar la bossa, quina bestiesa!

CYRANO: Però quin gest!

¹⁰ L'*envoi* (tornada) de les balades és una estrofa més curta que les altres i acostuma a anar adreçada a una figura de la reialesa, de manera més retòrica que no pas real.

¹¹ Finta: Moviment d'esgrima que serveix per enganyar l'adversari i fer-li creure que serà atacat.



VENEDORA (*tossint discretament rere el seu petit taulell*): Senyor, saber que esteu dejú em trenca el cor. Tinc tot el que us cal. Serviu-vos!

CYRANO (*traient-se el barret*): Benvolguda, tot i que el meu orgull de gascó em prohibeix acceptar res que vingui dels vostres dits, tinc por que un refús no us humiliï. Així doncs, acceptaré... (*se'n va cap al taulell i tria*) un sol gra de raïm, un got d'aigua clara i només mig crocant. Ah, i un petó a la vostra mà.

Li fa un petó a la mà com si es tractés d'una princesa.

VENEDORA: Gràcies, senyor. Bona nit. (*Li fa una reverència i se'n va.*)

CYRANO (*a LE BRET*): Ara t'escolto. (*S'instal·la davant del taulell i posa al seu davant el crocant, el got d'aigua i el gra de raïm.*) Menjar! Beguda! Les postres! Ah, amic meu, no saps la gana que tenia! (*Va menjant.*) Què volies dir-me?

LE BRET: Que aquests gestos exagerats acabaran amb tu! Parla amb gent assenyada i informa't de quin efecte ha produït el teu altercat.

CYRANO: Enorme!

LE BRET: Però on et durà la teva manera de viure? Quin sistema és el teu?

CYRANO: Tenia massa possibilitats i vaig triar la més senzilla: vaig decidir ser sempre admirable, en tota circumstància.

LE BRET (*arronsant-se d'espatlles*): Molt bé, però a mi bé pots dir-m'ho: d'on et ve aquest odi per Montfleury?

CYRANO: Aquest silè¹² tan panxut que no es pot tocar el melic amb el dit es pensa que és irresistible per a les dones, i mentre que-

¹² Silè: personatge mitològic semblant a un sàtir, que la tradició hel·lènica representava com un vell gras i embriac.

queja a l'escenari les va mirant amb ulls de granota... L'odio d'ençà que un vespre es va permetre posar el seu esguard damunt d'ella... Oh, em va semblar veure un llimac que lliscava per una flor.

LE BRET (*estupefacte*): Què? És possible...?

CYRANO (*amb una rialla amarga*): Que estigui enamorat? Doncs sí.

LE BRET: I puc saber qui...?

CYRANO: Vols saber qui estimo? Pensa una mica, caram! Em prohibeix ser estimat per la més lletja de les dones aquest nas que quan jo arribo ja fa un quart d'hora que hi és! Per tant, qui puc estimar? És evident, només puc estimar la més bella, la més brillant, la més fina, la més rossa...

LE BRET: Em sembla que ho he entès! Magdalena Robin, la teva cosina!

CYRANO: Sí, Roxana.

LE BRET: Doncs si te l'estimes, digues-li-ho! Avui t'has cobert de glòria davant dels seus ulls!

CYRANO: Mira'm bé, amic meu, i digue'm què puc esperar mentre arrossegui pertot arreu aquesta protuberància! De vegades m'entendreixo quan arriba el vespre, i entro en algun jardí ple de flors. Ensumo amb el meu coi de nas i segueixo amb els ulls algun cavaller que duu una dama de bracet, i penso que a mi també m'agradaria caminar així, acompanyat, sota un raig de lluna... i, de sobte, veig l'ombra del meu perfil a la paret del jardí!

LE BRET (*emocionat*): Amic meu..., plores?

CYRANO: Ah, no, això mai! Seria massa lleig veure una llàgrima lliscar per un nas tan llarg!

LE BRET: Va, no et posis trist! L'amor no és sinó atzar! Tens coratge, i enginy! Ja has vist que els ulls d'aquella noia que fa un moment t'oferia el teu modest àpat no et detestaven pas.

CYRANO (*sorprès*): És veritat.

LE BRET: I doncs? La mateixa Roxana ha seguit el teu duel, i se la veia ben pàl·lida! Ja has somogut el seu cor i la seva ment. Parla-li d'una vegada!

CYRANO: Perquè se me'n rigui al nas? No, és l'única cosa que em fa por en aquest món.

PORTER (*tot presentant algú a CYRANO*): Senyor, demanen per vós.

CYRANO: Ah, Déu meu, la seva serventa!

SERVENTA DE ROXANA (*saludant amb molta cerimònia*): Tenim coses a dir-vos. Anirem demà a primera hora del matí a oir missa a Sant Roc. Quan acabem, on podríem parlar una estona?

CYRANO: A... a casa de Ragueneau, el pastisser.

SERVENTA: On viu?

CYRANO: Al carrer... Ah, al carrer de Saint Honoré!

SERVENTA: Hi anirem. Sigueu-hi a les set.

CYRANO: Hi seré. (*La SERVENTA se'n va. CYRANO abraça LE BRET.*)
Una cita! D'ella! Sap que existeixo!

LE BRET: Què? Ja no estàs trist? Et calmaràs ara?

CYRANO (*fora de si*): Ara? Però si ara només puc estar frenètic! Vull destruir un exèrcit! Tinc deu cors, vint braços, no en tinc prou a vèncer una colla de nans! Necessito gegants!

Des de fa una estona, al fons de l'escena, es veuen ombres d'actors i d'actrius que comencen a assajar. Per la porta del fons entren CUIGY, BRISSAILLE i ALGUNS OFICIALS que sostenen LIGNIÈRE, totalment embriac.

CUIGY: Cyrano!

CYRANO: Què hi ha?

CUIGY: Et portem un borratxo que no s'aguanta dret.

CYRANO (*reconeixent-lo*): Lignière! Què et passa?

LIGNIÈRE (*amb veu d'embriac, mostrant-li un paper arrugat*): No puc... tornar a casa meva. Aquesta nota m'avisava... Cent homes contra meu.... A causa de... cançó... M'amenança un gran perill... Porta de Nesle... Deixa'm venir a dormir a... a casa teva.

CYRANO: Cent homes, dius? (*Mostrant-li la llanterna encesa que duu el PORTER.*) Agafa aquesta llanterna! (*LIGNIÈRE la pren precipitadament entre les mans.*) I ara avança! Aquesta nit jo mateix et faré el llit. (*Als OFICIALS.*) Vosaltres, seguiu-nos a distància i en sereu testimonis.

CUIGY: Però cent homes...!

CYRANO: Aquesta nit, no en necessito menys!

LE BRET: Però per què vols protegir aquest pobre borratxo?

CYRANO: Perquè aquest bocoi de vi una vegada va fer una cosa fantàstica. En sortir de missa, va veure la seva estimada que es mullava els dits amb aigua beneïda. Doncs bé, ell, que fuig de l'aigua com del foc, va córrer fins a la pica i se la va beure sense deixar-n'hi ni una gota!

UNA ACTRIU: Que bonic! Però per què van cent homes contra un pobre poeta?

CYRANO: Som-hi! (*Als OFICIALS.*) I vosaltres, quan jo ataqüi, no em vulgheu ajudar, per més perill que hi hagi.

UNA ALTRA ACTRIU (*saltant de l'escenari*): Oh, jo això ho vull veure.

CYRANO: Veniu! Perquè tots plegats envoltareu el soroll dels sabres amb un so de cascavells! (*Als VIOLINISTES*): Vosaltres, violinistes, ens tocareu una melodia. (*Els VIOLINISTES s'afegeixen al seguici que es va formant. La gent agafa les espelmes enceses de l'escenari i se les va passant.*) Vindreu oficials, i dones disfressades. I vint passos al davant de tots, jo, tot sol. Porter, obriu! (*El PORTER obre la porta de bat a bat. Apareix, sota la lluna, un racó del vell París.*) Ah, París es difumina, nocturn i nebulós. El clar



de lluna vessa pels pendents de les teulades blaves. L'escenari es prepara. Allà baix, sota una capa de vapor, el Sena tremola com un mirall màgic i misteriós. I vosaltres... veureu el que veureu!

TOTS: A la porta de Nesle!

CYRANO (*dempeus al llindar*): A la porta de Nesle! (*Girant-se, abans de sortir, a l'actriu.*) Em preguntàveu abans, senyoreta, per quin motiu cent homes volen atacar aquest pobre rimaire? (*Desembeina l'espasa.*) Doncs perquè saben que és un dels meus amics!

Surt. El seguici —encapçalat per LIGNIÈRE, que va fent ziga-zagues i que és seguit per les actrius, de bracet dels oficials, i pels actors— es posa en marxa enmig de la nit, acompanyat per la música dels violins i il·luminat per les espelmes.